Dr FR. DVORNÍK

ŽIVOT SVETOG VEĆESLAVA

U ZLATNOME PRAGU, 1929

26871

ŽIVOT SVETOG VEĆESLAVA

IMPRIMATUR.

Pragae, die 16. Januarii 1929.
No. 777.

† Antonius Podlaha
Episcopus Paphiensis,
vicarius generalis.

ŽIVOT SVETOG VEĆESLAVA

O TISUĆOJ GODIŠNJICI NJEGOVE MUČENIČKE SMRTI

NAPISAO
Dr FRANTIŠEK DVORNÍK
PROFESOR KARLOVA SVEUČILIŠTA

U ZLATNOME PRAGU, 1929

ŽIVOT SVETOG VEĆESLAVA

LEGENDE.

NAJBOLJA ilustracija povijesti narodâ pružaju katkada životi njihovih svetaca. Osobito prvi počeci kulturnoga razvoja svih evropskih naroda odražavaju se u životopisima njihovih narodnih svetaca, koji su ih priveli kršćanstvu i zajednici kulturnih naroda i time ujedno udarili temelj njihovoj obrazovanosti.

Narod, pun prvotne revnosti, stavio ih je iz zahvalnosti na oltare svojih crkava, nedavno tek sazidanih. Uspomena njihova postala mu je sveta zauvijek. Postali su simbol njegove narodne snage. Imena njihova bila su geslo i bojni poklič njihovih potomaka u boju s neprijateljem, koji se upirao da ih uništi, ili je nastojao, da im barem nametne svoju vjeru i svoje zakone. Narodni sveci bili su kroz vijekove posrednici između Boga i svoga naroda, bili su mu dika i uzdanje.

Pred njihovim svijetlim likovima ni moderni historik ne može da ne stane s poštovanjem. Prosto mu je, dakako, ispitivati kritičkim duhom lijepe one legende, kojima je srednji vijek okitio likove svojih svetaca. Nitko ne smije braniti mu, ako hoće da ide dalje, čak do najprvih izvora, i pokazati nam, kakovi su doista bili. Kad pri tome svojom kritičkom rukom i zastre donekle njihov svetački sjaj, koji je srednji vijek pobožnim pričama povećao, nitko se ne smije protiviti, jer vrši svoju dužnost. No ogriješio bi se o tu svoju obvezu, kad bi s preziranjem slijegao ramenima nad nježnim štovanjem i povjerenjem, koje je srednji vijek gojio prema svojim svecima, i

koje se očituje u legendama svetačkim. Jer često je upravo ovo vruće pouzdanje u pomoć njihovih svetaca pomoglo narodima stvarati svoju historiju.

U ovome duhu pisano je ovih nekoliko stranica o životu svetoga Većeslava i o kulturnim počecima češkog naroda. Podvrgavajući podatke pojedinih legenada kritici, nastojali smo sačuvati atmosferu divljenja svecu i zahvalnosti, kojom odišu sve legende.

Legenada o svetom Većeslavu u ostalom ima dosta na broj. Prvi život njegov bio je napisan skoro po smrti Većeslavljevoj slovenskim jezikom, glagolskim pismom, koje je iznašao sveti Ćiril. Poznajemo tri recensije ovoga životopisa. Prvu je izdao A. H. Vostokov godine 1827, druga, skraćena, sačuvala se u različnim hrvatsko-slovenskim (glagolskim) časoslovima, a treću je izdala Rusko arheografijsko društvo (g. 1883.). Kraći životopis svetoga Većeslava, zajedno s viješću o prijenosu njegovih moći, sačuvao se u staroslovenskoj zbirci životopisa svetih, koja se zove Prolog, a u grčkoj crkvi Sinaksarij.

Životopisa svetoga Većeslava pisanih latinskim jezikom, ima nekoliko iz desetoga stoljeća. Neki od njih osobito su važni. Najstarija latinska legenda zove se po početnim riječima *Crescente fide*. Sačuvala se u dvjema redakcijama, bavarskoj i češkoj. Ovaj životopis znatan je po tome, što mu je svrha bila pokazati suvremenome kršćanskome svijetu, da je i Češka već u kolu prosvijećenih naroda, jer je Crkvi dala svoje svece, kneginju Ljudmilu i kneza Većeslava, njena unuka.

U očima suvremenika to je bio najsnažniji dokaz o jednakoj vrijednosti Češke s ostalim zapadnim zemljama. Ta ravnocjenost Češke bila je doista i službeno priznata osnutkom biskupije u Zlatnom Pragu oko g. 973. Zanimljivo je, da je i druga legenda o svetom Većeslavu napisana u isto doba od Gumpolda,

biskupa mantovskoga, i to po želji samoga cesara Otona II. Gumpold se ograničio većim dijelom samo na prepisivanje i proširenje legende Crescente fide.

Značenje Češke povećalo se na koncu 10. stoljeća djelovanjem drugoga praškog biskupa svetoga Vojtjeha (982.-997). Vojtjeh je bio osobnost u svakom pogledu odlična. Potjecao je iz kneževske porodice Slavnikove, koja je bila u srodstvu s vladajućom porodicom u Njemačkoj i stekao je svu naobrazbu, koja se onda mogla postići. Bio je velik štovalac redovničkoga ideala, koji se širio iz Clugnyja, manastira u Franceskoj. Budući neprestano u vezi s benediktinskim manastirom Monte Cassinom, važnim kulturnim središtem tadanjega zapadnog svijeta, i sa svojim prijateljem cesarom Otonom III., Vojtjeh je imao istaknuto mjesto u tako zvanom otonovskom preporodu. Živahnome doticaju Češke s Monte Cassinom u to doba dugujemo novu legendu o svetom Većeslavu, koju je u tome staroslavnom manastiru italskom napisao redovnik Lavrencije.

Sveti Vojtjeh trudio se, da bi se i kod kuće sačuvao trajan spomen svetome knezu u pisanoj historiji češkog naroda, pa je po njegovoj želji život svetoga Većeslava opisao redovnik Kristijan, rođak Vojtjehov, srođen i s vladajućom porodicom češkom, — ako nije bio čak možda i sin Boljeslavljev, dakle sinovac svetoga Većeslava. Ovaj dragocjeni životopis, pisan od domaćega historika, najbolji je od svih, koliko ih se god sačuvalo. Spis ovaj, koji iznenađuje klasičkim latinskim jezikom i rječito pokazuje visok stupanj tadanje obrazovanosti u Češkoj, pruža nekoliko dokaza o tome, da se u Češkoj poslije raspa Velike Morave održala staroslovenska služba Božja. Na više mjesta ispravlja Kristijan pogreške pređašnjih latinskih legenada. Spominje i izvore, iz kojih je crpao svoje znanje o svetom Većeslavu: pripovijedanje

suvremenika i bilješke svetoga Vojtjeha. Premda je ova legenda jedna od najvažnijih isprava češke historije, sudbina, koja ju je našla, doista je neobična.

Prvi put izdao ju je kao važno historijsko djelo godine 1677 Bohuslav *Balbin*, rodoljubivi i učeni isusovac (1621-1688) a poslije njega *Bolandisti* u svome golemom djelu *Acta Sanctorum*. No patrijarha slavistike isusovac Josef Dobrovský (1753-1829), duh vrlo kritičan, proglasio ju je kompilacijom (krpežem) 14. stoljeća. Njegov sud primili su bez prigovora mnogi češki historici. Istom nedavno, sto godina kasnije, učeni historik češki Josef *Pekař*, profesor Karlova sveučilišta, pokazao je neispravnost oštroga suda Dobrovskoga i u dva djela (Najstarija kronika češka, Prag, 1903, češki i zatim Legende o Većeslavu i Ljudmili i ispravnost Kristijanova, Prag, 1906, njemački), dokazao presudno, da u Kristijanovoj legendi imamo veoma dragocjen spomenik iz 10. stoljeća, pisan po želji sv. Vojtjeha. U svojim djelima priredio je J. Pekař i novo, kritičko izdanje ove legende.

Druga legenda, zvana *Oportet nos fratres*, bila je po svoj prilici, napisana također u Italiji kao i Gumpoldova i Lavrencijeva. U njoj životopisac prikazuje kreposti svečeve rimovanom prozom,* na temelju Gumpoldove radnje.

Ista Gumpoldova radnja bila je najzad prevedena i na staroruski na koncu 10. ili u početku 11. stoljeća. Tu starorusku legendu o svetom Većeslavu našao je nedavno ruski profesor Nikoljskij u jednome rukopisu

* Rimovana proza je pripovijedanje, koje nije u versovima, ali ima srokove (rime). Najbolji primjer ovakvoga stila, koji je ušao i u usmenu hrvatsku književnost, može se vidjeti u Podravskoj zdravici, što ju je priopćio Petar Grgec u Almanahu Selo i Grad 1928.-1929., na str. 157.-158. (Izdanje Hrvatskoga katoličkoga akademskog društva, Domagoj. Naklada Društva sv. Jeronima. — Bilj. prev.

manastira svetoga Pafnucija u Borovsku. Život svetoga Većeslava nadahnuo je i dva pobožna češka pisca iz 13. stoljeća. Jedan od njih napisao je legendu, koja se zove *Oriente jam sole*, drugi legendu *Ut annuntietur*. S legendom Oriente jam sole u svezi je i pripovijedanje o svetom Većeslavu u rimovanoj kronici češkoj, koja se zove *Daljemilova*.

Najzad, u 14. stoljeću, kad je procvat kraljevine Češke bio u najvećem naponu, napisao je nov životopis *Crescente religione christiana* vrući štovalac svetoga Većeslava Karlo IV., kralj češki i cesar rimski, koji je bio potomak roda Premislova, od kojega je potekao i sveti Većeslav.

Ove su legende najznatnija vrela za povijest svetoga Većeslava. Pored njih ima još niz manjih životopisa, čitanja iz časoslova i odlomaka manjega značenja. Tko se hoće temeljitije poučiti o izdanju i nutarnjoj vrijednosti pojedinih legenada, naći će što treba u spomenutim radnjama Pekařovim i djelu profesora dra *F. Stejskala* Svatý Václav, jeho život a úcta, Praha, 1925. Potanji životopisi svetoga Większlava nalaze se u radnji *Kalouskovoj* Obrana knížete Václava svatého, Praha, 1901, i u svakom djelu, koje govori o najstarijoj povijesti češkoga naroda, osobito u djelu profesora *Novotnoga* České dějiny (Češka povijest), Praha, 1912. Bibliografija, koju pružaju ova djela, može se zgodno dopuniti studijama o štovanju i uspomenenama na svetog Większlava, što ih objelodanjuje od g. 1927. presvijetli g. biskup dr Antonín *Podlaha* u Časopisu katolického duchovenstva. Zgodan izbor iz legenada o svetom Większlavu uredio je i izdao Vilem *Bitnar* u djelu Sborníček svatováclavský, Praha, 1928.*

* Vidi i Vaclava Vladivoja Tomeka : »Povijest Kraljevine Češke«. Preveo na hrvatski Ivan N. Jemeršić. Zagreb, 1899. — Bilj. prev.

NA OSVITU ČEŠKE POVIJESTI

TAMNE početke najstarije historije čehoslovačkog naroda obasjavaju svijetli likovi njegovih narodnih svetaca. To su sveti Ćiril i Metodije, apostoli svih Slovena, koji su došli na Moravu sa slovenskoga Juga; zatim sveta Ljudmila, knjeginja, i sveti Većeslav, njen unuk, sveti Vojtjeh, biskup, sv. Prokop, opat, blaženi Hroznata, dvije blažene redovnice Mlada i Anežka češka (Janja), i dva blaženika iz slovačkih krajeva Blahoslav i Zoerard. Njihova imena označuju prve etape njegova kulturnog razvoja i bila su preporučno pismo, kojim su bili uvedeni među narode, koji su predstavljali svjetsku civilizaciju. Njihovi oltari postali su često utočište naroda u njegovim kobnim časovima. Uspomena ovih slavnih Božjih službenika pobožan je amanet dosadanjih pokoljenja čehoslovačkih novome naraštaju. Da Bog da ostala sveta njihovim sinovima i u moderno doba, jer su oni stvorili bitni dio njihove narodne i vjerske baštine!

Povijest svetih Ćirila i Metodija predgovor je povijesti svetoga Većeslava. Njihova imena izazivaju spomen slavnoga doduše, ali, na žalost, kratkog doba. Ova dva brata, Grci, plemenita roda, koji su izašli iz okoline vjerskoga i književnoga preporoda bizantinskoga u prvoj polovici 9. stoljeća, bili su prosvijećeni svim znanjem, što ga je učenjak devetoga stoljeća mogao steći; imali su važnu ulogu u političkim i vjerskim stvarima svoga naroda, pa su ipak ostavili sve: odličan položaj, svoju otadžbinu, svoj manastir, učiteljsku stolicu, odlično i obrazovano društvo carskoga grada, da bi donijeli Evanđelje neukim plemenima moravskim, koja su stanovala daleko od njihova zavičaja Soluna na Bijelom moru, u Velikoj Moravi, državi, koja se protegla preko današnje Morave i sadanje Slovačke, između Dunava i Karpatskih planina.

Knez ovoga novog naroda Rastislav obratio se u Carigrad caru Mihailu III. i njegovu stricu Bardi ištući misionare, koji bi znali slovenski jezik. U svojoj političkoj bistrovidosti knez Rastislav razbirao je dobro nuždu, da njegov narod postane kršćanski. Ali nije htio, da ujedno s time izgubi svoju narodnu i političku slobodu. Takova opasnost doista je prijetila. Njemačka država, koja je uzela ime rimske carevine i svojatala gospodstvo nad svijetom, kipjela je u svojoj narodnoj mladosti i, puna vjerskoga zanosa, tražila je, kamo bi prelila višak svoje životne snage. Njena težnja smjerala je na Istok. Satrvši otpor Sasa, stupila je carevina u neposredni doticaj sa Slovenima, koji su se bili naselili dugom crtom od Baltskoga mora, između Labe i Sale, čak daleko za Dunavom, po Alpama, sve do Tagliamenta i duž istočnoga Jadrana. Sva ova nepovezana množina plemena morala je podleći prije ili kasnije, nemogući na dugo odolijevati naporu mladoga i jakoga naroda i države čvrsto organizovane. Jer značajna mana Slovena, kojoj su se i bizantski pisci čudili, bio je upravo nedostatak smisla za jedinstvo i političku organizaciju.

Od svoje naseobe u tim krajevima Sloveni dosada nijesu stvorili nego jednu nekakovu državu. A onaj, kome je pošlo za rukom udružiti ih, nije bio Slovenin nego Franak Samo (oko godine 523.). Samo kruto ropstvo, što su ga okušali tada od Avara, svojih gospodara, probudilo je svijest Slovena i prisililo ih na zajednicu. Dok je živio Samo, država je trajala i obranila se čak i od napadaja zemljaka Samovih, Franaka, osobito kralja Dagoberta. No kratka njena slava iščiljela je odmah po njegovoj smrti. Država se r sula.

Za dalju sudbinu Slovena u tim krajevima imala je, u ostalom, tako malo značenja, da ne znamo ni njena opsega. Historici mogu samo izreći nagađanje, da je i Češka bila njen sastavni dio.

Stoga je to većma za čudo, što se u polovici 9. stoljeća našao knez, kojemu je na Moravi uspjelo združiti oko sebe niz plemena i stvoriti tako nekakovu državu. Ova tvorevina imala je prvi put staviti dobitničkome dosele postupanju carevine na Istok ozbiljnu preponu na put. Ovaj otpor brzo se pretvorio u živu opasnost, jer je Rastislav znao ubrziti proces okupljanja slovenskih plemena, prisilivši i druga, da priznadu njegovu vlast. Kad su grčka braća došla godine 863. na Moravu, shvatili su veoma brzo, što treba raditi. Trudili su se dati ovoj novoj tvorevini političkoj temelje kulture: slovensko pismo, zvano glagolsko, prijevod svetih knjiga, slovensku službu Božju. Njihovo djelo poraslo je brzo do tako velikih razmjera i pokazalo se tako veoma korisnim i Crkvi, da su i same pape, Hadrijan II. i Ivan VIII. podupirali nastojanje svetoga Metodija, koji je po smrti svoga brata u Rimu ostao sam. Osobita golema dijecesa bila je uređena za nj sa starinskim imenom srijemske metropolije, koja je obuhvaćala čitavo zemljište Velike Morave i Panonije i sezala čak na zemljište slovinsko (između Save i Drave) srpsko i bugarsko.

Carevina je slutila opasnost. Uspjelo joj je riješiti se Rastislava izdajom njegova sinovca Svetopuka, no kad se oknežio energični Svetopuk, opasnost postala je još veća. Stvorila se nova slovenska država, koja je složila pod jednim knezom sva slovenska plemena od Šumave do Tise. Tako se zametnula opasna slovenska jezgra, koja je počinjala biti svijesna svojoj snazi. Ta je nova država, imala to veće izglede, da će obraniti svoju samostalnost, što je imala temelje svoje vlastite kulture, građene na elementima bizantskim i latinskim. Ova tvorevina mogla je za uvijek zakrčiti ekspansiju carevine na Istok, ako bi joj bilo dopušteno učvrstiti se. Zato shvaćamo napore carevine, da bi oborila tako opasna takmaca.

Ovo nastojanje pođe joj za rukom po smrti Svetopukovoj. Kod svih junačkih napora njegova nasljednika Mojmira II., Velika Morava pade oko g. 906. pod udarcima Nijemaca i Madžara. Mlada ova država bila je tako ametom uništena, da je iščezla za svagda i gotovo bez traga.

Prije ovoga političkog prevrata dogodio se i preokret u vjerskim stvarima. I u Rimu ustupili su pred navalama njemačkim. Papa Stjepan V. proveo je likvidaciju politike svojih prethodnika Hadrijana II. i Ivana VIII. i podliježući spletkama njemačkoga svećenstva zabrani slovensku službu Božju po smrti svetoga Metodija (koji je umro dne 6. travnja 885.)*

Onaj san bio je odviše krasan, da bi se mogao ostvariti. Slovenska država bila je odviše mlada i nije mogla odoljeti udarcima moćnoga suparnika. Morala je podleći, jer je dobila odveć brzo prijeteće oblike. Njemačka carevina imala je opet slobodan put na Istok. Sve je bilo izgubljeno. Sve je trebalo iznova početi.

*

Takove uspomene iz prošlosti čehoslovačke bude imena svetoga Ćirila i Metodija. Sveti *Većeslav* pak opominje nas drugog razdoblja u povijesti češkoj poslije kratke epopeje velikomoravske. Obje te faze tako su tijesno vezane, da je i monah Kristijan, koji je u desetom stoljeću pisao onaj tako dragocjeni život svetoga Većeslava, za uvod svome djelu najprije ocrtao djelovanje svetoga Ćirila i Metodija i sudbinu Velike Morave.

* Pobliže opisuju se ovi događaji u knjizi Dvornik Les Slaves, Byzance et Rome au IX-e siecle, Paris, 1926.

Česi, slično poput Moravljana, bili su na putu njemačkoj težnji prodiranja na Istok. Položaj u Češkoj bio je čak ozbiljniji nego na Moravi. Razdrobljenost na plemena bila je ondje znatnija, proces zbiranja oko Praga, središta češkoga plemena, i oko njegova kneževskoga roda Premislovića napredovao je sporije nego na Moravi. Carevina bila je upravo na vratima zemlje, i stavivši ruku na sjeverne Slovene, prijetila je već upravo plemenima, koja su se naselila bila po poljima oko Vltave i Labe. Za Svetopuka morali su se Česi podložiti velikomoravskoj državi. Odande dobili su i temelje kršćanstva. Prvi knez kršćanin bio je Borivoj, djed Većeslavljev, koji se krstio, kako sam Kristijan opisuje, od svetoga Metodija. Njegova žena bila je sveta Ljudmila. S kršćanstvom primila je Češka ujedno i početke slovenske kulture, usađene od svete braće na Moravi.

No potpuno kršćanjenje Čeha nije se provelo bez teškoća. Na tu stvar treba osobito pokazati, jer nam razjašnjava dosta nemire, koji su napunili zemlju slijedećih godina. Poganska strana, kako živo opisuje Kristijan, nije podnijela mirno Borivojeva krštenja. Otpor je bio tako živ, da se Borivoj nije odvažio ni graditi prve kršćanske crkve u Pragu, svojoj stolici, nego na Gradcu (koji se kasnije prozvao Levy Hradec). Otpor poganske strane svladan je bio i kasnije s nekim teškoćama. Slovenski svećenici, učenici Metodijevi, radili su u Češkoj natječući se s latinskim svećenicima, emisarima susjedne carevine.

Za Svetopukove vlade okupljanje čeških plemena brže je napredovalo. Ali brzo po njegovoj smrti ocijepila se Češka od Morave. No Ispitignjev,* sin i nasljednik Borivojev, bio je prisiljen pripoznati vrhovnu vlast carevine mjesto vlasti Morave g. 895. Kroz to

* U staroslovenskoj legendi Ispytignev, u češkim izvorima Spytignev. — Bilj. prev.

postali su njemački utjecaji u Češkoj, već prije vidljivi, još jači. Utjecaj njemački podupirali su i širili poglavito latinski svećenici, koji su dolazili u zemlju za vlade Ispitignjevove još brojnije iz njemačkih zemalja. Zato njemački ljetopisci nazivaju Ispitignjeva prvim knezom kršćaninom, a ne Borivoja, jer djelo svete braće ne pripoznaju u svojoj mržnji. Kad je pak skoro po tome došao rasap Velike Morave, ova je situacija u Češkoj postala definitivna. Crkvena vrhovna vlast regensburškoga biskupa nije se mogla više odbijati, jer biskupa bližega nije bilo. Pritjecaj slovenskih svećenika s Morave po katastrofi produžio je, dakako, život slovenske službe Božje kod Čeha. No slovensko bogoslužje bilo je odsuđeno na polaganu propast, jer slovenski svećenici, nemajući svoga biskupa, nijesu mogli imati ni podmlatka.

MLADOST SVETOGA VEĆESLAVA

RATISLAV, brat kneza Ispitignjeva, upravljao je međutim dijelom zemlje na sjevero-zapadu od Praga, razumije se, pod vrhovnom vlašću Ispitignjevljevom. Njegovo sijelo bio je po svoj prilici na gradu Ljubušinu (češki Libušínu). Ženom bila mu je Dragomira iz plemena Ljutića, koji su poslije izašli na glas žilavim otporom kršćanstvu i strastvenom obranom svoje narodne slobode. Dragomira bila je kršćanka, ali divlji duh njena naroda odražavao se i u njenoj duši. Kako tvrde legende, Vratislav je s Dragomirom rodio sedmero djece. Većeslav bio je stariji od svoje braće Boljeslava i Ispitignjeva. U ostalom, Ispitignjev bit će umr'o u nejakoj dobi, jer mu se ime ne spominje nego jedan put. Od četiriju sestara Većeslavljevih po imenu ne znamo nego jednu, Pribislavu. Većeslav rodio se godine 907. ili 908. možda — po predaji, — na Stochovu blizu Libušina. Po svoj prilici, krstio je dijete slovenski svećenik, jedan od Metodijevih učenika. Znamo iz legenada, da je jedan od njih, po imenu Pavao, živio na dvoru Ljudmile, babe Većeslavljeve. On je bio i prvi učitelj dječakov. Kod njega naučio je Većeslav slovensku knjigu, po svoj prilici na Tetinu, udovičkom sijelu Ljudmilinu.

No budući knez imao je dobiti dublju naobrazbu. Već tada bila je u Češkoj neka viša škola, i to na Budči kod crkve svetoga Petra, koju je sagradio bio Ispitignjev. Legende imenuju čak i učitelja na toj školi, koji je možda bio domaći čovjek. Uceno (Učen ?), kako ga legende zovu, učio je djecu domaćih velikaša latinskoj knjizi. Tamo je dakle naučio sveti Većeslav latinski,

koji je bio tada međunarodni jezik obrazovanih vrsta. Legende jednodušno hvale bistrinu i revnost dječakovu. Ujedno se mladi knežević imao naučiti svemu, što je trebao znati budući knez i vojvoda, osobito rukovanju oružjem. Međutim, njegov otac Vratislav, po prilici g. 915, po smrti bratovoj oknežio se. Već prije toga pomagao je svome bratu odbijati navale Madžara, koje su poduzimali sa zemljišta bivše velikomoravske države. Ove provale madžarske prijetile su čak i njemačkoj državi. Ova okolnost, kao i slaba vlada Ludviga Djeteta i Konrada I. imala je za posljedicu, da je odnošaj podanstva između Češke i carevine popustio. No Vratislav je brzo našao smrt, u mladu vijeku od trideset i tri godine, po prilici 920. ili 921. možda na jednoj od tih vojnica protiv Madžara. Crkva svetoga Đurđa na praškom gradu, osnovana od Vratislava, do danas naviješta njegovu pobožnu uspomenu.

Većeslav bješe odveć mlad, da bi bio mogao odmah uzeti vladu u svoje ruke. Bio je ipak pripoznat za kneza, pozvan na stolni grad praški i posađen od naroda na kneževski prijesto svojih djedova. No »pošto još ne bješe odrastao sasvim od djetinjega ili dječačkoga doba«, kaže Kristijan, »svi velmože opreznim savjetom dogovorivši se, povjeriše neiskusna kneza s bratom njegovim Boljeslavom Ljudmili blažene uspomene, službenici Hristovoj, na odgoju, dok bi po milosti Božjoj stali na godine i snagu«. Vladu pak, do punoljetnosti Većeslavljeve, to jest po svoj prilici do osamnaeste godine povjeriše Dragomiri, udovici Vratislavljevoj.

No mlada duša Većeslavljeva imala je skoro biti rascvijeljena novim bolom. Vlada Dragomirina okaljala se zločinom, kojemu su poticaji, u ostalom, dosta nerazgovijetni, to jest, umorstvom svete Ljudmile. Ovaj žalosni događaj baca žarko svijetlo na surovu narav polupoganskoga još češkoga naroda u desetom

stoljeću. Većeslavu pak samome imao je biti žalosna opomena.

Možda nikad ne ćemo saznati tačno pravih motiva ovoga nedjela. Čini se, da ih je bilo više i različne ruke. No prije svega bilo bi nepravedno bacati svu krivnju, kako to čine kasnije legende, na Dragomiru. Čini se prije, da je Dragomiru tjerala na takvo nepočinstvo moćna strana, koja se u Češkoj stvorila bila i koja je bila neprijateljska pobožnoj Ljudmili. Usrdan kršćanski smjer, kojega se držala Ljudmila, bio je mrzak vladikama*, kojih je kršćanstvo bilo većma površno. Bojali su se, da će mladi knez, kojega je pobožnost bila već poznata, pod vodstvom Ljudmilinim poslati većma monah nego knez i da bi njihov utjecaj na vođenje zemlje propao. Nije im bilo teško uvjeriti Dragomiru, da Ljudmila hoće sama prisvojiti vlast, da je njen utjecaj na Većeslava nepovoljan i da se pod njenom zaštitom tvori osobita stranka oštrih svećenika, kojih odveć velika revnost mogla bi biti kobna zemlji, gdje je još poganska strana dosta jaka.

Dragomira jamačno nije bila obična žena. Nije joj falila energija, htjela je vladati, žudjela je za moću. Divlja narav njena nije se dala odmah pripitomiti kršćanskom naukom o ljubavi i poniznosti. Njena prevelika želja za vladom i ljubomor tjerala ju je na zločin. Ljudmila predviđajući razvoj događaja, zaludu je popuštala. Dragomiri nije bilo dosta, što je Ljudmila otišla iz Praga na Tetin, htjela se riješiti svekrve za uvijek. Dne 16. rujna 921. dva od glavnih prišaptivača i savjetnika mlađe kneginje, Tuna i Gomon, upanu na Tetin grad i udave svetu ženu. Njen unuk Većeslav — kako kažu legende, — prorekao je mučeničku smrt svoje bake.

Može biti da su i materijalni motivi sudjelovali kod ovoga umorstva. Jer čitamo u životopisima svete

* Vladika u staroslovenskom znači vlastelin, boljar.

Ljudmile i svetoga Većeslava, da su imanje i blago mučenice posvojili odmah urotnici i Dragomira. No glavni motivi zločina, čini se, bili su ipak vjerski. Sjetimo se, što smo rekli o poganskoj opoziciji po Borivojevoj smrti. Poganska strana u Češkoj bila je po svoj prilici još dosta jaka. Prva latinska legenda Crescente fide i Gumpold, koji ju je raširio, kažu, da su se u to doba poganske žrtve još često prinosile i da su u njima i prvaci narodni imali dio. Čak su i Većeslava pozivali na poganske svečanosti, uzalud dakako. Slično govori i Kristijan.

Druga jedna bilješka u legendama kao da podupire ovo naše nagađanje. Prema svim legendama strana, koja je radila staroj kneginji o glavi, nastojala je predobiti na svoju ruku i mladoga kneza. Jer »knez se bijaše dao okrenuti od svećenika i posta gotovo monah«. Zato su branili revnim svećenicima, bojeći se njihova utjecaja, pristup k Većeslavu, izgonili ih čak iz zemlje, i nijesu dali mladome knezu da se predaje vršenju svojih pobožnih vježaba. Većeslav je morao ograničiti vršenje svojih vjerskih djela i moliti se tajno. I ne mogući primati svećenika bjelodano, dočekivao ih je skrovito noću.

Po Kristijanu karao je Većeslav kasnije radi tih spletaka oštro vladike, savjetnike svoje matere. U dan stupanja na vladu, Većeslavu meće u usta ove riječi: »Zašto sinovi zločinački i sjeme lažljivo i ljudi opaki, branjaste mi da se naučim zakonu Gospoda našega Isusa Hrista i slušam njegove zapovijedi? Ako je vama mrsko Hristu služiti, zašto drugima ne date? A ako sam dosele bio pod vašim staranjem ili moću, odsele je odbijam i Bogu svemogućemu svesrdice hoću da služim«.

Mladost Većeslavljeva bila je dakle veoma nemirna. Duša mladoga kneževića dozrijevala je u trpljenju i pregaranju. I to nije bilo dosta. Smrt Ljudmilina

nije umirila nutarnjih borba. Dragomira nađe se čak prisiljena da postupi s krutom oštrinom protiv svojih vlastitih pomagača Tune i Gomona. Obojica osilivši se odviše po umorstvu Ljudmilinu, postali su kneginji nezgodni. Tuna, opazivši obrat u mišljenju Dragomirinu, za vremena pobježe iz zemlje, no Gomon je bio uhvaćen i smaknut sa svim svojim rodom. I tako, kaže Kristijan, napuni se riječ Gospodnja, koju čitamo u Evanđelju : »Svi, koji se mača laćaju, od mača će poginuti«. Nemila oštrina, s kojom se tada postupalo s neprijateljima, osvjetljuje živo običaje tadanjega društva polukršćanskoga, polupoganskoga. Čini se u ostalom, da je umorstvo Ljudmilino uzbunilo onaj dio naroda, koji je bio sklon smjeru svete kneginje. Puk je polazio njen grob i brzo se govorilo o čudesima, koja su se događala na njezinu grobu. Dragomira shvati opasnost i bojeći se, da se javno mnijenje ne bi protiv nje obratilo, gledala je suzbijati slične glasove time, što je sagradila nad Ljudmilinim grobom crkvu svetoga Mihaila, koji se u velike štovao u ono doba, »a ako bi se pokazalo ondje još kakovo znamenje, da se ne bi pripisivalo zaslugama blažene mučenice, nego svetih, kojih su moći ondje bile pohranjene«, kako razlaže Kristijan.

Te unutarnje smutnje nijesu nimalo koristile dobrome glasu zemlje. Arnulf, bavarski vojvoda, hoteći loviti u mutnome, upade u Češku. Izvori, na žalost, ne kazuju ništa o svrsi i resultatu toga bojnog pohoda, koji se dogodio g. 922. Možda je Arnulf htio upotrijebiti zgodu, da bi Češku priklopio k svojoj zemlji, a kroz to i k carevini. A moguće je i to, da je htio potpomoći vojvodu zličanskoga, koji je odavna bio takmac čeških knezova i nastojao raširiti svoju vlast na njihov uštrb. Mladi knez učestvovao je jamačno u obrani svoje zemlje, jer mu Gumpold kasnije stavlja u usta riječi : »S Božjom pomoću upravljao sam zemlju

i branio je, koliko sam god mogao, od moćnoga neprijatelja.«

Bio resultat toga pohoda kakav mu drago, položaj Češke bio je zacijelo ugrožen. To je bio nagovještaj velike opasnosti, koje je naskoro iznova zaprijetila zemlji od strane njemačke carevine.

VLADA SVEČEVA

TAKVE prilike bile su u mladoj državnoj tvorevini češkoga plemena, koje se pretvaralo u narod, kad je Većeslav stupio na prijesto. Zemlja je bila razdvojena spletkama dviju strana, koje su bile teško zavađene, pohlepa okolnih knezova iznova se probudila, ugled knežev bio je pokoljeban. Njemačka carevina već se bila javila provalom Arnulfovom. No doskora opasnost s njemačke strane poraste kao nikada prije, kad je jaka ruka Henrika I. Ptičara uhvatila uzde carevine. Češka zemlja trebala je čvrstu ruku i razumnu glavu. Većeslava čekale su teške zadaće.

Mladome knezu bilo je kojih osamnaest godina, kad je oko godine 925. sam zavladao. Od svoje matere baštinio je odlučnost i jaku volju. Njegova pobožnost imala je udvojiti mladu njegovu snagu i potpuniti njegovo neiskustvo. Životopisci, osobito Gumpold, spominju osobit govor, što ga je mladi vladalac izrekao sabranim vladikama u dan nastupa samostalne vlade. I ako su ti govori izmišljeni od životopisaca, izražavaju ipak revnost i energiju mlađahnoga vladaoca. Većeslav oglašuje unaprijed vladikama svoju čvrstu volju, da se rastavlja za svagda od strane, koja je bila na vladi za njegove matere. Izjavljuje, da dobro poznaje sve njihove spletke i on nikako ne misli dulje ih podnositi. Poslije te izjave u Gumpoldovoj legendi Većeslav razvija svoj program ovako:

»Ljubav k miru neka vri u kući i napolju u zemlji. Suci neka se čuvaju izvrtanjem kvariti kakav god

I.

napredni rad. Neka nitko od vas više ne čini mrzosti ubojstva, kojom ste se često okaljali*«.

Većeslav pregnuo je na izvođenje svoga programa s revnošću i energijom, koja zaslužuje poštovanje i koja je za čudo u kneza onako mlada. Kako se dade suditi iz vijesti životopisaca, zavada između oba smjera trajala je dalje. Većeslav, da bi tome položaju učinio kraj, učinio je djelo, koje pokazuje svu njegovu odlučnost. Pošto ju je njegova strana označivala kao začetnika svih nemira i podmetala joj čak namjeru, koje nikad nije imala, to jest da hoće umoriti Većeslava i Boljeslava, da bi sama vladala, Većeslav zapovjedi materi, da ostavi sijelo i ostane na strani — na Budči ili u tuđini, dok se u zemlji ne učini red. Lako je zamisliti, kako je ovaj odlučan gest djelovao na začetnike nemira. Slične energije nitko nije čekao u mladića, kome, reklo bi se, nije na umu nego molitva i pobožna djela. Kasnije, kad se mir donekle povratio, i kad se Većeslav uvjerio, da optužbe, učinjene protiv njegove matere nijesu imale temelja, pozove je natrag »pamteći, kaže Kristijan, zapovijedi Božje, koje nas obvezuju štovati oca i mater. No vlade, koju je nekoč imala, ostala je lišena do svoje smrti.« Čini se, u ostalom, da je Dragomira, videći revnost sinovu, pomirila se sasvim s njegovim smjerom, jer kako kaže prva staroslovenska legenda, »radovaše se vjeri sina svojega i blagodatima, koje činjaše«.

Drugo djelo, koje obilježava početke njegova vladanja, bilo je prijenos moći svete Ljudmile sa grada Tetina u Prag. Tijelo svetice, kaže legenda, bilo je nađeno cjelokupno, što je veoma djelovalo na širenje njena štovanja.

---

* To jest krvne osvete, koja je u starih Slovena bila svuda u običaju i koju se kasnije još na svaku ruku, ali bez uspjeha, trudio iskorijeniti među Česima sveti Vojtjeh, drugi praški biskup. — Bilj. prev.

Promjena načina vladanja bila je potpuna. Svećenici, koji su prije bili istjerani ili im uzeti beneficiji, bili su opet pozvani. I »sva crkva, kaže Gumpold, u onim krajevima klicaše od radosti za vlade takovoga kneza. Jer se ne samo obnovila nego i obogatila dragim darovima svetoga muža, raširila i uzvisila«. I sve latinske legende desetoga stoljeća jednim glasom izjavljuju, da se glas o promjeni vladanja u Češkoj širio svuda, tako da »kršćani kao pčele u ulište k njemu pritjecahu, kao i svećenici, leviti i premnogo službenika Božjih iz Bavarske, Švapske i drugih zemalja s moćima svetih i obilnim knjigama. Ove sve kolike s velikim poštenjem primaše i zahvalnim duhom grljaše, što mu je bilo kako treba uzvraćeno, i obilje zlata i srebra mnogo, robova ili haljina veselo im udjeljivaše i svima, kako potreba bješe, služaše«. Razumije se, da je osobito njemačko svećenstvo bilo veoma zahvalno za takove dokaze sklonosti i pronosilo glas o Većeslavu. »I svi ti učitelji divljahu se njegovu nauku, jer se činjaše da govori s psalmistom :

»Razumniji postah od svijeh učitelja svojih,
jer razmišljam o tvojim otkrivenjima.«
(*Ps.* 118, 99.)

Svi životopisi složno hvale svetost mladoga kneza. Od primjera, što ih spominju, neki zaslužuju osobitu pažnju i radi svoje naivne i priproste pobožnosti. Evo kako na primjer Kristijan uzevši za podlogu opisivanje legende »Crescente fide«, s kojom se slaže Gumpold, crta pobožnost Većeslavljevu :

»Hodaše u posno ili zimsko doba ledovitom i strmom stazom bos s grada na grad, hramove Hristove bos polazeći, da mu se viđahu tragovi krvlju natopljeni. Osim toga, radi očuvanja obećane čistoće u prostoj kostrijeti hođaše, koja se iz štovanja k njemu do danas kao nova sačuvala, i neprestano kao monah

odijelom vunenim odjeven bijaše ozdo, ozgo pak u krasno ruho kraljevsko, sjajući se pred Bogom i pred ljudma. Za okrepu udova skromnu hranu blagovaše, i bdijući ustrajno, hvale beskonačne Bogu jedinome davati ne prestajaše.

I kad bi mu se dogodilo, kao knezu, koji boravi među onakovim zvjerovima, da se kasno večerom preko običaja obilnije napio, oda sna rano bi se trgao i najbrže hitao u hram, i kojega bi god svećenika ili đaka tamo zatekao, najbolju bi haljinu, u kakovu je odjeven bio, svukao i dao mu je i padajući mu k nogama živo molio, da bi se za nj najusrdnije Hristu Gospodu molio, da mu milostivo oprosti grijeh, koji je te noći učinio. U službi Božjoj tako bješe trudben, da je svaki dan svoju žrtvu vlastitim rukama pripravljenu Bogu prinosio. Jer o žetvi, u tišini tamne noći na svoje polje izlažaše i s najvjernijim slugama svojim pšenicu žnjaše i na svojim ramenima doma nošaše, na žrvnju meljaše, sam pekar budući i knez, brašno sijaše, po vodu hođaše i noću je crpaše govoreći : U ime Oca i Sina i Duha Svetoga, i kući je donoseći, s onim brašancem je miješaše i hostije pravljaše. I u vinograd hitaše, grožđe trgaše i svojim rukama tiještaše i u vrč nalijevaše i za svetu žrtvu ostavljaše.«

Pripovijedanje o svetinji Većeslavljevoj prirodno je po vremenu naraslo i često je dobilo legendarno obilježje. Po istoj legendi sluga Podivljen,* koji je Većeslava pratio na njegovu pobožnom putovanju, nije osjećao studeni, kad je zimi koracao stopama Većeslavljevim.

Veoma su važne vijesti životopisaca, kako je sveti Većeslav nastojao o reformi sudovanja u zemlji. Svi opisuju, kako je znao posegnuti u sudbeno raspravljanje. Trudio se svesti broj smrtnih odsuda na najmanju

* Češki Podiven. Isporedi imena kao Mišljen, Utješen, Radovan, Poznan, Prodan i sl.

mjeru. »Kad se kakav krivac našao pred sudačkim vijećem u njegovoj prisutnosti i suci su izrekli nad njim smrtnu odsudu, izlazio je pod kakovim izvjetom van i sakrio se, kamo je mogao, spominjući se riječi Hristovih u Evanđelju : Ne sudite i ne ćete biti suđeni, ne odsuđujte i ne ćete biti odsuđeni.«

Da bi umanjio broj nekih sudova s pravom smicanja zločinaca, ukidao je vješala i tamnice, po svoj prilici, tamo, gdje nije bilo sudaca valjano od njega postavljenih. Lako je vidjeti, kako je veliku važnost imalo ovo njegovo djelovanje u doba, kad su naravi bile odveć surove i kad su suci često odsuđivali po miloj volji.

Zatim životopisci veličaju njegovu ljubežljivost s podanicima i revnost, s kojom ih je privodio na put istine. Čak nalazimo u tome opisivanju malu potankost, koja u modernoga čovjeka nehotice izaziva osmijeh : »Prijazno svagda razgovaraše s tihima, na neumjerene pak i potukače i pijanice ili one, koji su od nauke ili oštroga puta zastranjivali, božanskom revnošću raspaljivaše se i ako ih ne mogaše drukčije dostići, barem ih k stolu svojemu u zgodno vrijeme pozivaše i golemim ih bičem bijaše, uvijek protiv staroga neprijatelja hvatajući štit vjere i koplje Duha svetoga, koje je riječ Božja, bez uzmicanja dobivajući uzdušne sile ovoga svijeta. Jer bijaše pravi štovalac Hristov bez prijekora, mnoge po apostolskim zapovijedima kažnjavajući, zaklinjući, opominjući neumorno, sve na večeru pravoga domaćina pozivajući i iz ždrijela đavoljega istrgnute u krilo svete matere Crkve polažući božanskom hranom ustrajno krijepljaše.«

Na drugom mjestu kazuje Kristijan, kako je Većeslav u korizmi otkupljivao na trgu robove i davao ih u Bijelu nedjelju krstiti. Ova se vijest podudara s izvješćem Ibrahima ibn Jakuba, arapskog pisca

desetog stoljeća, koji spominje, da je Prag u ono doba bio važno središte za trgovinu roblja.

Knez Većeslav u svome žaru za širenje prave vjere nije zaboravljao gradnju crkava. Životopisci, doduše, nijesu nam ostavili vijesti osim o jednoj crkvi, koju je osnovao sveti Većeslav, to jest o današnjoj prvostolnoj crkvi praškoj, koja je posvetio svetom Vidu mučeniku, s ovlašću regensburškoga biskupa i koja je ove godine 1929. srećno dograđena. Inače samo prva staroslovenska legenda općenito kaže, da i »hramove građaše i dobro im činjaše i Božje sluge sabra od svih naroda.«

Ako valja vjerovati većemu broju legenada, sveti Većeslav umr'o je kao dijevac, neoženjen. No druga staroslovenska legenda tvrdi protivno. Kristijanova legenda u ovom pogledu ima samo jedno mjesto tamno, koje historici različito tumače. No ovo svjedočanstvo čini se, da pobija drugo iz iste legende. koje smo gore naveli i po kojemu je sveti Većeslav sačuvao djevičanstvo. Ne treba zaboraviti u ostalom, da svi životopisci govore o nakani kneževoj da ide u Rim i da stupi u manastir. Kristijan kaže : »I k pragovima blaženih apostola Petra i Pavla u Rim hoćaše putovati, da bi tadanjega papu molio, da ga obuče u monaško ruho i za klerika postriže, kako bi se potom iz ljubavi k Bogu, kneževstva odrekao i bratu ga svome, odanom, jao, odviše stvarima svjetskim, ostavio i sam, mirno živući, štogod ovčica Hristu Gospodu primnožio. I to bi i djelom izvršio bio, da ga rečena gradnja basilike nije ometala.«

Takvo je bilo djelovanje svečevo u vjerskom pravcu. Ne treba napose naglašavati, koliko je ovakav rad prinio obnovi zemlje i podigao moralnu i kulturnu razinu naroda. Jer prvi je uvjet za dalji napredan razvoj njegov bilo, da bude što prije prožet načelima

kršćanske nauke. Samo tako mogao se ubrojiti u obrazovane narode.

Time smo pokazali samo jednu, glavnu dakako, crtu rada svečeva. No Većeslav je bio i knez i vojnički glavar svoje države. I u tome smjeru zaslužuje njegovo djelovanje osobitu pažnju.

POLITIČKI RAD VEĆESLAVLJEV

U LEGENDAMA o svetome knezu Većeslavu ne nalazimo dakako gotovo ništa o njegovu političkom radu. Jer za sredovječne životopisce to nije imalo nikakvoga značenja. Njima je glavna svrha bila proslaviti svečevu pobožnost i njegova nastojanja za širenje i utvrđivanje svete vjere. No ipak pored te jednostranosti životopisaca, iz nekoliko nagovještaja, koji su im izmakli, možemo suditi, da sveti Većeslav nije boravio sve svoje vrijeme samo u crkvama. Dao je često primjer velike hrabrosti i nije zanemarivao ni svojih vladalačkih dužnosti. Jedna mala primjedba u legendama pokazuje nam svetoga Većeslava kao kneza, koji se ozbiljno starao za bezbjednost svoje države od neprijatelja. Ovaj knez, koji nije htio biti prisutan ni kod odsude zločinca na smrt i koji je mirovni rad proglasio za sastavni dio svoga vladanja, posvetio je osobitu brigu svojoj vojsci. Jer »vojsku svoju ne samo najboljim oružjem nego i odjećom tijela ukrašavaše«. I legenda Crescente fide osobito je zapazila, da »ljubazno govoraše s krotkima, one pak, za koje znadijaše, da su surovi i da se skiću bez razloga, ili u krčmama pijančuju i od prave vjere otpadaju, odmah za sto vezati i oštro šibati davaše«. Ovu pažnju dobrome stanju u vojsci posvećivaše knez radi ozbiljnoga političkog stanja, u kojemu je tada Češka bila. Svetac je sam bio prinuždan nekoliko puta izvaditi mač na obranu svoje države. Kako smo već rekli, učestvovao je po svoj prilici u obrani zemlje od Bavaraca godine 922. U isto doba, ili valjada kasnije, u početku svoje samostalne vlade, što se čini vjerojatnije, valjalo mu je braniti svoju djedovinu

od Zličana, moćnoga plemena, kojih knez htjede koristiti se smutnjama, izazvanim za Dragomirine vlade, i raširiti svoje zemljište na štetu mlađahnoga i neiskusnoga kneza. Ovaj događaj pripovijeda Kristijan na koncu svoga životopisa :

»Pleme jedno i grad, imenom Kurim,* imajući mnogo puka, povisivaše se i sa svojim knezom spremaše bunu protiv ovoga svetoga. No kad na obje strane mnoga krv bijaše prolivena, odobriše svi taj savjet, da se vojvode sami dva biju, i koji dobije, onaj da vlada. Kad kneževi izađoše da se ogledaju, Kurimskome Bog nebeski otkri nebesko viđenje, svetoga naime Većeslava, kako mu se na čelu sja znamenje krsta svetoga. Opazivši to, daleko baci oružje i pade mu k nogama i izjavljivaše, da nikoga ne može nadvladati, kome Bog takovim znacima u pomoć dolazi. I kad to priznavaše, sveti ga knez podiže na poljubac mira i njega i grad njegov u svoju vlast mirno utvrdi, dajući mu upravu grada, dokle god živ bude.« Kasniji češki ljetopisac Daljemil naziva protivnika Većeslavljeva Radislavom.

No najveće pažnje zaslužuju odnošaji kneza Većeslava prema njemačkoj državi. U njemačkoj su državi međutim nastupili novi događaji. Henrik I. Ptičar, zakraljivši se g. 919., utvrdi konačno svoju moć i s Madžarima, koji su dosele vezali mnogo vojne sile carevine, uglavi primirje za devet godina. Stara pretežnost carevine bila je ponovljena i sav je tadanji svijet osjećao, da su njene uzde u rukama čvrstim i svijesnim cilju. Time je opet ustala stara franačka država, dakako u drugom obliku, i prikupljala je novu snagu.

Henrik je mogao najzad bez straha okušati snagu svojih vojska i napredovati u čuvenom nastojanju carevine da prodre na Istok, naseljen od Slovena.

* Danas Kourim u kolinskoj kapetaniji u Češkoj.

Postupao je sustavno i po planu. Neka od sjevernih plemena kao Bodrići, Ljutići i Ratari bili su pokoreni već prije. Godine 928. dođe red Stodoranima na rijeci Haveli i Glomačima. Druge godine 929. okrenule su se njemačke vojske put Češke. Vojska Većeslavljeva koja je branila zemaljska vrata u planinama, bila je nadbijena, i Henrik I. i vojvoda bavarski Arnulf doprli su do Praga. Kakovo je stanovište imao zauzeti sada, u tako odsudnom času, sveti knez ? U času tako ozbiljnom, kad se odlučivalo o čitavoj budućnosti zemlje, pokazao je Većeslav promišljenost, koja je spasila narod zauvijek. Jamačno, narodna svijest i ljubav k nezavisnosti nukala ga je na dalji otpor. No knez je vidio, da bi bio uzaludan. Time bi samo izlagao svoju zemlju i stolno mjesto opasnosti opustošenja, i na pošljetku njegova bi država opet propala poput polapskih kneževina. Nije bilo više zapleća u Velikoj Moravi kao za Rastislava i Svetopuka, i Česi su u ovome slučaju bili potpuno upućeni samo na se. Snaga carevine bila je prevelika, i jao narodu, koji je poslije ljute borbe njoj podlegao ! To sve promislivši, Većeslav se podloži caru i prizna vrhovnu vlast njemačke carevine. Češka je imala opet plaćati svaku godinu carevini harač, koji je kasnije činio pet stotina grivana srebra i sto i dvadeset volova. Mudra razboritost Većeslavljeva očuvala je zemlju od tužne sudbine. Česi ne bi bili mogli braniti se dugo teškoj pesnici njemačkoga cara. Inače bili bi sasvim sigurno skupo platili svoju odvažnost. Žalosna sudbina Polabljana jedva bi ih bila minula. Ovom uzajamnom nagodbom, koja je zasitila njemačku želju daljega prodiranja na Istok, bio je spašen narodni značaj zemlje. Svi historici pripoznaju danas mudrost i bistrinu svetoga kneza.

Kako je našao Većeslav u tako mladu vijeku ovakovu razboritost ? Bit će po srijedi bilo više uzroka,

koji su doveli ovakovo razdrešenje teške situacije. Ne valja zaboraviti, da je položaj Češke bio donekle povoljniji od položaja sjevernih Slovena. Carevina širila je svoj utjecaj ne samo iz narodnih razloga, nego i vjerskih. No Česi nijesu više bili pogani nego kršćani, član velike zajednice kršćanskih naroda. Osim toga, prijateljski odnošaj, koji je imao s regensburškim biskupom, također je blažio zlu volju carevine protiv Čeha. Sigurno su opet njemački svećenici, kojih je, kako smo vidjeli, bio već u Češkoj velik broj, djelovali na kneza i njegove savjetnike i postigli svojim utjecajem, da je njihovo stanovište prema carevini bilo pomirljivije. Ove pojedine okolnosti pomagale su tome, da se Henrik zadovoljio načelnim pripoznanjem zavisnosti o carevini i nije išao dalje. Većeslav sam, kao vladar kršćanin, nije bio pristaša silovitih sredstava, gdje se cilj mogao postići pomirbom. Njegov kršćanski pobožni duh zajedno s njegovom državničkom bistrinom iskazao je ovdje narodu veliku službu. U tome je jedna od glavnih zasluga svetoga kneza, da je na vrijeme shvatio nuždu primaknuti se zapadnoj kulturi i mirno se nagoditi što prije s carevinom. Po raspu velikomoravske države svaka druga orijentacija bila bi Česima kobna.

Njegovi odnošaji s carem Henrikom I. ostali su od ovoga događaja prijateljski. Po svoj prilici u ovoj zgodi dobio je sveti Većeslav od cara ruku svetog Vida. Ovaj dar skloni ga, da crkvu na praškom gradu posveti svetome Vidu mjesto svetome Emeramu, zaštitniku bavarskom, kako se isprva zakanio bio, po svjedočanstvu prve slovenske legende.

Kasnije doba okitilo je i ove odnošaje svetoga Većeslava s carem legendarnim crtama. U trinaestom stoljeću Oriente iam sole priča, kako je sveti Većeslav učestvovao jednoč na običnom saboru kneževa carevine, gdje je predsjedao car Henrik I. Svi su se kneževi

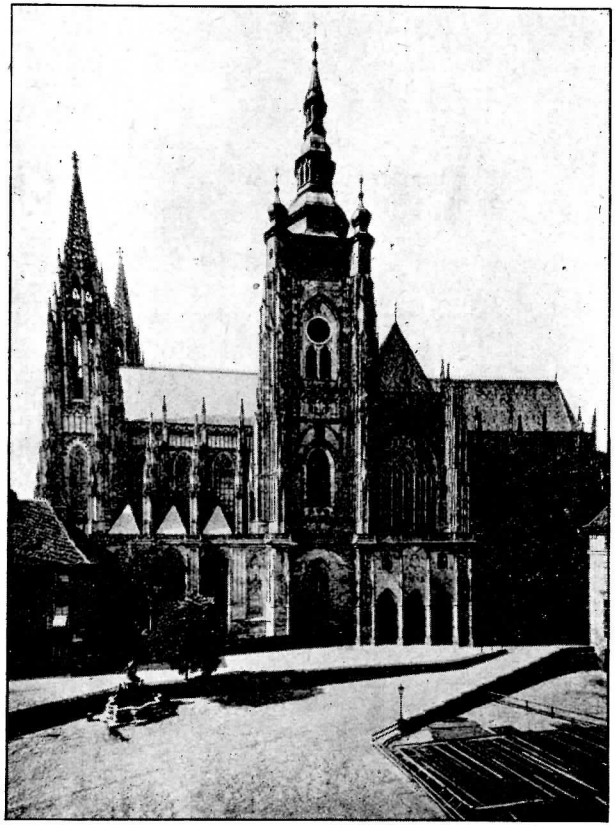

II.

bili već sabrali za vijećanje, do svetoga Većeslava, koji se bio zabavio u crkvi. Henrik je, kaže legenda, uzeo zakašnjenje češkoga kneza za uvredu i zabrani knezovima pod živu glavu pokazati Većeslavu ikakovu pažnju, kad uđe, ili mu učiniti u vijeću mjesto. Na pošljetku uđe Većeslav. Kad tamo, kako se začudiše sabrani knezovi, kad Henrik sam namah ustane, brzo pođe u susret knezu i, ponizno ga pozdravivši, posadi ga sebi uz koljeno, na prvome mjestu do prijestola. Ostalim knezovima za razjašnjenje svoga postupka reče kralj, kako je vidio anđela, koji je pratio Većeslava, i kako je na čelu kneževu, obasjanu svijetlom nebeskim, sjao krst. Druga pak legenda iz četrnaestoga stoljeća tvrdi čak, da je Većeslav od cara dobio kraljevski naslov. No nije potrebe uveličavati rad svetoga Većeslava na političkom polju legendarnim dodacima. Njegovo djelovanje na ovome području, onakovo, kako nam ga prikazuje historija, samo sobom veoma je zaslužno i na čast je vladalačkim sposobnostima svečevim.

MUČENIČKA SMRT VEĆESLAVLJEVA

NO PORED toga, Većeslav svojim vladanjem nije zadobio ljubavi i simpatija svih svojih podanika. To, uostalom, nije ni za čudo. Promjena režima za novoga kneza bila je odviše nagla, a njegova vlada još odveć kratka, da bi se svi oni, koji su je gledali s nepovjerenjem, mogli uvjeriti o srećnim posljedicama novoga pravca. Strana, koja je bila na kormilu za Dragomire i koja je izgubila sada sav utjecaj, pomišljala je, dakako, na odmazdu. Revnost, s kojom je Većeslav širio kršćanstvo i s kojom je nastojao, da kršćanska načela sasvim prožmu narod, nijesu bila po volji mnogima od vladika, koji su se bili obratili vema površno i kojima svakako nije bilo osobito milo provoditi vrijeme u crkvi. Većeslav pak u svojoj revnosti zabranjivao je i neke običaje iz poganskih vremena, koji su bili odviše ukorijenjeni u narodu i koje bi bolje bilo malo po malo mijenjati u kršćanske. To mu je, prirodno, probudilo neprijateljstvo mnogih. Može biti, da je izdašnost, s kojom je obasipao svećenike, od kojih su mnogi bili tuđini, budila ljubomor velmoža. Njegova politika prema carevini bila je doduše jedina moguća za onakovih okolnosti, ali jamačno nije bila povoljna ubojitoj gospodi, od kojih su mnogi možda u popuštanju kneževu vidjeli slabost i nedostatak hrabrosti. Sve te stvari činile su položaj knežev dosta kritičkim. No moguće je, da bi Većeslav sve ove teškoće svladao bio, da nezadovoljnici nijesu našli saveznika, pa i vođu u Boljeslavu, rođenom bratu Većeslavljevu.

Boljeslav nije bio onako dugo pod blagotvornim utjecajem odgoje Ljudmiline. Dragomira je, čini se,

brzo uzela Boljeslava iz njenih ruku, bojeći se, da ne bi slijedio primjera starijega brata. Boljeslav bio je značajem pravi sin svoje matere. Surovu i nepodatljivu narav njegovu, koju je baštinio po materi, nije, kao u Većeslava, držala na uzdi askeza i pobožnost. Duh odvažan i poduzetan vladao je njime, a strasti, kojih nije znao ukrotiti, nijesu mu napunjale srce ljubavlju k bratu, osobito kad ga je opominjao, kako se vidi iz legenada, na bolji život. Kanonik Kozma, koji je kasnije, u jedanaestom stoljeću napisao svu dotadanju historiju češku, pripovijeda o Boljeslavu događaj, koji, i ako možda nije posve istinit, pokazuje barem narav Boljeslavljevu u pravome svijetlu. Boljeslav je, kaže Kozma, htio sagraditi zidan grad na sastavcima Jizere i Labe i navijestio je svoju volju sabranim starješinama svoga puka. No njegovi se podanici odupru toj novoti, jer nijesu bili navikli graditi knezu grad od kamena nego samo od drva. Boljeslav, kako je bio žestok, dohvati mač i jednim udarcem odsiječe glavu najbližemu do sebe starješini.

Kod ovakove naravi Boljeslavljeve nije nikakvo čudo, što su nezadovoljnici u Boljeslavu našli sebi kolovođu. Brzo su se otresli pošljednjega pribojavanja, i Boljeslav se odluči ukloniti brata silom. Znatan broj nezadovoljnih pojačavao ga je u njegovoj namisli. Mogli su se osim toga oslanjati i na pogansku stranu, koja je u Češkoj jamačno bila još dosta brojna i prema Većeslavu osobito neraspoložena.

Vidi se otuda, da je umorstvo izvršeno bilo iz različnih uzroka. Razlozi vjerski bili su zacijelo među glavnima, ako nijesu bili jedini. Odlučivao je pri tome niz političkih razloga i beskrajna Boljeslavljeva pohlepnost vlade.

Urotnici vidjeli su jasno, da ne bi lako bilo izvršiti crni plan u samome Pragu. Ondje je imao Većeslav mnogo prijatelja i odanu družinu. Zato su odlučili

izmamiti Većeslava pod kakvim izvjetom na grad Boljeslavu, gdje bi mogli izvršiti svoj plan bez poteškoća. O ubijstvu svetoga Većeslava govore sve legende dosta složno i s razlikama samo malenim. Evo kako opisuje tok događaja Kristijan. Ovaj odlomak pokazat će nam ujedno karakteristički slog njegov, koji, čini se, dolazi do vrhunca u opisu ovoga najdramatičnijega prizora :

»A bijaše ovo za Henrika kralja saskoga, koji se prvi među njima po milosti Hristovoj dosta krune i s kojim Većeslav trajno bješe srećnim vezan prijateljstvom. Boljeslav, imajući dom ili dvor vlastiti u gradu, njegovim imenom nazvanu, sa svih strana boden strijelama đavolskim i požudom vladanja raspaljivan, kad se približavaše blagdan mučenika Kuzme i Damjana, koji se slavi dva dana prije svetkovine blaženoga arhanđela Mihaila, uzevši za izvjet da je ondje u čast istih svetih posvećena crkva, brata svoga čestitoga lukavo kao na gozbu pozva, ili bolje, kako se doista pokazalo, na umorstvo. Njemu doduše sve to bješe dobro poznato, ali ipak, ostajući duha neustrašena, sve, koji su zajedničkim ukućanstvom i prijateljstvom s njime bili vezani, izljubivši i od njih se oprostivši, pođe na put, oružjem vjere opremljen.

Kad onamo dođe, sve sebi dvostruko pripravljeno nađe, to jest, gozbu s velikim raskošem i skrivenih s oružjem neprijatelja jaku četu. I ode u crkvu i pribivaše svetoj misi i Bogu i svetima Kuzmi i Damjanu, kojih se god vršaše, preporučivši se, u kuću gozbenu veselo stupi.* I kad se već srca opakih gostiju, natopljena davno žuči umorstva, jelima i pićem ugrijevahu, stadoše malo po malo sakrivenu ranu otvarati. Jer mačeve pod haljinama imajući pripasane i za leđima

* Staroslovenska legenda ima na ovome mjestu ovu značajnu crtu : »Pošto je slušao liturgiju, Većeslav... uzjahavši konja počne igrati i veseliti se s drugovima svojim«. — Bilj. prev.

III.

ih krijući i neprestano o tome, kako bi boli, promišljajući, tri puta ustadoše i tri puta opet sjedoše, jer svemogući Bog Otac ne dade im toga izvršiti, želeći možda posvetiti sutrašnji dan, u koji nikakav svetak ne dolažaše. Svetac dakle, razdražene ih videći, ostajaše bez straha i od stola što prije ustati hitaše. I kad bješe malo otišao od gozbene dvorane, jedan od prijatelja njegovih pristupi k njemu govoreći: ‚Evo, spremam ti tajno konja, uzjaši ga što prije i gledaj, gospodaru moj, od njih umaknuti, jer smrt ti prijeti'. A on ništa za njegove riječi ne hajući, vrati se na gozbu i uzevši čašu i pijući pred svima na molitvenu nakanu povika glasom uzdignutim: ‚U ime blaženoga arhanđela Mihaila pijmo ovaj kalež, proseći i svesrdice moleći, da bi se duše naše dostojao uvesti sada u pokoj radovanja vječnoga'. I kad svi, koji vjerni bjehu, odgovoriše amen, on ispivši piće, izljubi se sa svima i na svoje noćište pođe, predragocjenim udima svojim dajući odmor i pred licem Božjim dugo u molitvama i psalmima potrajavši, na pošljetku umoran zaspa«.

Zato odluče urotnici izvršiti svoju namisao u jutru, kad sveti knez pođe, po svom običaju, u crkvu na jutarnju. U Vatikanskoj knjižnici čuvaju i sada Evanđelje, za koje se drži, da ga je sveti Većeslav nosio sa sobom u Boljeslavu, odakle je kasnije dospjelo u Rim. Moguće je ova knjiga doista bila u rukama svečevim prije njegove smrti, jer po pismu sudeći potječe doista iz početka 10. stoljeća. O samome pak umorstvu priča zatim Kristijan ove potankosti:

»Ustaje rano buduća žrtva Hristova blaženi Većeslav i u hram po svetom običaju svome pohitati žudeći, gdje bi se, prije nego se slegne narod i nastane vreva, mogao što skrovitije predati duljoj molitvi, i kao dobar pastir sa stadom zajedničke hvale jutarnje slušati ili pjevati želeći, brzo je uhvaćen u zamke iz zasjede. Jer svećenik toga hrama, jedan od onih, od

kojih je izašla nepravda iz Babilona, čim ugleda čovjeka Božjega gdje dolazi, po nalogu zlikovaca zatvori vrata hramska. Digoše se i pripravljeni zasjednici, to jest brat i svi njegovi oboružani. I videći brata, vojnik od Boga izabran, pozdravi ga i oko vrata rukama ga grleći i ljubeći, zahvali mu rekavši: ‚Zdrav bio uvijek, brate moj, i blagom ovoga života i budućega obilovao, koji si me juče i moje sve u takvom obilju okrijepio'. Na to on s oholim duhom i očima gnjevnima trgavši rukom mač, koji mu je sakrit visio pod plaštem, odgovori: ‚Juče kako je prigoda dala, a sad će ovako brat bratu poslužiti'. I mahnuvši mačem, udari ga njime po glavi: no jer ga moć Gospodnja čuvaše, jedva ga okrvavi. Od te neobične stvari takav užas pade na jadnika, da i drugi put, kad je udario, za svoje čudo ništa ne učini, što bi bilo djelo čovjeka jaka. Goli njegov mač blaženi Većeslav rukom uhvati, rekavši: ‚Kako loše činiš, ranjavajući me'. A kad vidje, da svoga nauma ne ostavlja, najzad ga, kako neki pripovijedaju, uhvati i k nogama svojim obori rekavši: ‚Evo, čovječe vlastitim sudom pogubljeni, vidiš, kako te mogu svojom rukom kao najmanju životinjicu satrti, ali ne dao Bog, da bi se ruka službenika njegova okaljala krvlju bratovom!' I mač, koji mu bješe oteo, vrati bratu i na ruci već od njega krvareći, u crkvu brzo hitaše. A onaj nesrećnik jakim glasom rikaše i potrča za njim vičući: »Prijatelji, prijatelji, gdje ste? Vrlo loše pritječete gospodaru svomu i jadno pomažete u takovoj tjeskobi!« Tada nahrupi sva četa zlikovaca iz skrovišta, u koja se bjehu raspršili, s mnogim mačevima i kopljima i teškim ga ranama izbodavši, pogubiše ga na vratima crkvenim. I tada sveta duša, bivši na tome razbojištu oslobođena iz tamnice ovoga života, lovorom krvi okićena dobitnički pođe Gospodu, dvadeset i osmi dan rujna mjeseca, kad se nebo radovaše a zemlja cviljaše, godine upućenja Gospodnjega devet stotina dvadeset i devete«.

Ovako je opisao ovaj žalosni događaj Kristijan. Njegove vijesti, čini se, da su najvjerodostojnije od svih legenada. Smrt svetoga kneza, prirođeno, imala je za posljedicu i smicanje njegovih prijatelja i njihovih porodica. Pa ni mati njegova Dragomira nije se osjećala sigurna za život. Doznavši za grozni čin Boljeslavljev, — pohitala je s plačem na mjesto umorstva i uzevši tijelo svoga sina, s nekim vjernima sakri ga u crkvi. Bojeći se ipak gnjeva Većeslavljeva pobježe u Hrvate*. To joj je bila kazna za umorstvo, koje je sama počinila bila, kako spominje prva slovenska legenda.

Jedan od vjernih Većeslavljevih Mstina, bio je smaknut u Boljeslavi. Bratoubojica dao je na brzu ruku sahraniti tijelo svečevo od svećenika Pavla, možda od istoga onoga, koji je prije osam godina sahranio i svetu Ljudmilu, i pohita sa svojom družinom

---

* U tim Hrvatima imala je Dragomira udatu kćer, pa je stoga u zeta tražila utočište.

Ovo su sjeverni Hrvati, koji su po svoj prilici zajedno s Česima iz Bijele Hrvatske (kasnije galičke kraljevine) zauzeli krajeve u sjeveroistočnoj Češkoj podno Krkonoša, Jizerskih i Lužičkih gora, s obje strane gornje Jizere i naskoro se razdijelili na dvije župe, od kojih je prvoj glavno župno mjesto bilo po svoj prilici Mnichovo Hradište, a drugoj Turnov. Granice ovih dviju župa opisuju se potanko u temeljnoj ispravi praške biskupije.

Od ovih čeških Hrvata bit će potekao sveti Ivan pustinjak, po staroj legendi sin hrvatskoga kneza Gostimisla. Postavši kršćanin sklonio se za kneza Neklana u Češku, gdje je kod potoka Lodenice živio isposničkim životom i hranio se mlijekom košute, koju je pripitomio bio. Ondje ga je našao i knez Borivoj, kad je u lovu, tjerajući košutu, došao do pećine, u kojoj je živio svetac. Pored svih molba Borivoja i njegove žene Ljudmile, da ide k njima na Tetin, ostao je Ivan na mjestu svom, gdje je bio i sahranjen. Borivoj je na tome mjestu sagradio crkvu na čast Blažene Dj. Marije, svetoga Križa i svetoga Ivana Krstitelja. Kovilje, koje na onome mjestu obilno raste, zove tamošnji narod i danas »brci svetoga Ivana«.

O Hrvatima u Češkoj vidi također F. Račkoga raspravu: »Biela Hrvatska i Biela Srbija« u Radu Jugoslovenske Akademije, knj. 52, 1880. — Bilj. prev.

u Prag, da osvoji vladu. Mnogo pristaša Većeslavljevih bilo je pobijeno ili su dopali tamnice; drugi su pak naglo pobjegli iz zemlje. Među njima bio je i vjerni sluga svečev sluga mladi Podivljen. Vrativši se pak kasnije u zemlju, ubio je jednoga od učesnika umorstva svoga gospodara, ali su ga uhvatili i na mjestu objesili. I njega je narod kasnije štovao kao blaženoga.

I svećenici, koje je Većeslav podupirao, morali su iskušati mnoga stradanja. Oni, koji su došli bili iz tuđine, bili su protjerani. Ovi progoni, dakako, nijesu poslužili dobrome glasu Boljeslavljevu. Prognanici opisivali su Boljeslava svuda kao čovjeka okrutna i poganina. Tako se dadu rastumačiti vijesti kasnijih legenada, koje Boljeslava drže neznabošcem.

ŠTOVANJE SVETOGA VEĆESLAVA

TRAGIČKI konac svetoga Većeslava jamačno je za nj probudio simpatije i u onih, koji se prije nijesu slagali s njegovom politikom. Brzo su se javljale među narodom vijesti o čudesima, koja su se dogodila na njegovu grobu. Njegov slavni glas širio se ne samo doma među češkim narodom, nego i u najbližem inostranstvu, među Nijemcima, osobito zaslugom svećenika, koji su osobno iskusili njegova dobročinstva i koji su po njegovoj smrti morali ostaviti Češku. Ova omiljelost kod naroda, koju je uživao umoreni knez, skloni po svoj prilici i Boljeslava, da promijeni donekle svoje mišljenje i popusti volji naroda. Možda je i sam počeo žaliti svoje nedjelo. Tijelo svečevo bilo je sahranjeno kod crkve na gradu Boljeslavi. Mala crkvica svetoga Kuzme i Damjana brzo je bila proširena, tako, da se grob svečev našao u crkvi. No narod je zahtijevao, da se ostaci Većeslavljevi prenesu u Prag. Boljeslav ugodi općoj želji, i ostaci svečevi bili su preneseni dne 4. ožujka 932. iz Boljeslave u Prag i položeni u crkvi sv. Vida, koju je počeo bio graditi sveti Većeslav. Tijelo je, kako izvješćuju legende, bilo nađeno cjelokupno. Čudesa, koja su se dogodila kod prijenosa moći, štovanje svečevo još su povećala.

Već ono, što smo prije rekli za legende o svetom Većeslavu, pokazuje dovoljno širenje štovanja svetoga Većeslava, i službe, što ih je sveti knez iskazivao svome narodu i po smrti. Njegovo mučeništvo dalo je veoma dobrodošao i u ono doba zahvalan predmet mnogim piscima i koristilo je širenju književnog rada napose u Češkoj. Ima još mnogo drugih dokaza

o njegovu štovanju, koje je s vremenom sve više raslo. Životopisi, koje smo naveli, nabrajaju čitav niz čudesa, kojih se broj uvećava u kasnijim legendama. Sveti Većeslav bio je osobiti zaštitnik i osloboditelj robova i sužnjeva.

Većeslav je bio proglašen za svetoga veoma brzo, po svoj prilici od prvoga biskupa praškoga Detmara ili drugoga, svetoga Vojtjeha. Kako je poznato, u 10. stoljeću kanonizacija još nije bila pridržana papi. Sakramentarij iz doba Otona III. (993-1002) i svetoga Volfganga (994) bilježi već na 28. dan rujna svetkovinu svetoga Većeslava. U Čeha se, u ostalom blagdan svetoga Većeslava uvijek slavio na taj dan.

Rano su se i crkve gradile na čast svetoga Većeslava. God. 972. bila je sagrađena romanska crkva svetoga Većeslava u Proseku kod Praga. Crkva, sagrađena svetome Većeslavu, po legendi Oriente iam sole, blizu praškoga grada, bila je po svoj prilici ukinuta godine 1782. od Josipa II. Jedna od najstarijih crkava svetog Većeslava, koja i danas stoji, jest crkva u Staroj Boljeslavi. Osnovao ju je god. 1039. knez Bretislav a posvetio g. 1046. biskup Šebir. Praška crkva svetoga Većeslava na Zderazu piše se iz 12. stoljeća. U Olomucu pak, glavnome gradu tadanje Morave, bila je god. 1131. za biskupa Henrika Zdika posvećena crkva sv. Većeslava, sagrađena od udjelnoga kneza Svetopuka. — Broj crkava u češkim zemljama i u Slovačkoj, posvećenih narodnome zaštitniku svetome Većeslavu, izaziva štovanje. U nadbiskupiji praškoj ima ih 79, a u olomučkoj 26, u biskupiji kraljičinogradačkoj 71, ljutomjeričkoj 60, budjejovičkoj 55, brnskoj 39, u češkoj Sleziji (današnjoj) 2. Brojne su crkve posvećene svetome Većeslavu u Poljskoj, Madžarskoj i Jugoslaviji te Austriji.

Česima je sveti Većeslav brzo postao narodni junak. Njegovi podanici mogli su se skoro po njegovoj

smrti uvjeriti, kako je njegova politika, osobito prema carevini, bila ispravna. Njegov brat Boljeslav nije se usudio odmah po svome stupanju na prijesto mijenjati politike prema carevini. Učinio je to po smrti Henrika I. (936.). Četrnaest godina branio je potpunu svoju nezavisnost prema carevini i razbio dvije saske vojske, koje su provalile u zemlju. Najzad god. 950. bio je prisiljen pripoznati iznova vrhovnu vlast carevine, kao i njegov brat, čije taktike nije htio slijediti. Od to doba politika, koju je otvorio sveti Većeslav, ostala je tradicionalna. Češka, tvoreći tako po imenu dio carevine, imala je izniman položaj prema kneževinama njemačkim, i našla je dosta sredstava, da bi mogla razviti svoj gospodarski i narodni život. Njeni knezovi a kasnije kraljevi igrali su često važnu ulogu u povijesti carevine i u zajednici kršćanskih naroda.

Sveti Većeslav bio je uvijek zaštitnik češke vojske. Kad se njegovo koplje nosilo pred vojskom, Česi su bili sigurni za pomoć svoga vojvode i odvjetnika u boju. Ljetopisac Kozma i njegovi nastavljači pripovijedaju o tome mnogo primjera, kako je sveti knez pomogao svojim potomcima. Izberimo ih samo nekoliko:

Kad su Poljaci god. 1002. zaposjeli Češku, »Hrist se opomenu svojih Čeha«, i s pomoću svetoga Većeslava zakoniti češki knez Oldřich najzad oslobodi svoju zemlju. Sveti Većeslav pomogao je i knezu Bretislavu da kod Domažlica u južnoj Češkoj dobije cara Henrika III. Kad je pako god. 1126. kralj Lotar htio svrgnuti u Češkoj Sobjeslava, zakonitoga kneza, vojska mu je bila poražena od svetoga Većeslava kod Chlumca. Za kralja Premisla Otakara II., jednoga od najvećih vladalaca iz kuće Premislovića, vojska češka razbi god. 1260. Ugre kod Kressenbrunna na sastavcima Morave i Dunaja, samo po zagovoru svetoga

Većeslava, svetoga Vojtjeha i svetoga Prokopija. Odio vojske, pred kojim se nosila zastava svetoga Većeslava, nije u boju izgubio ni jednoga vojnika. Kralj Većeslav II. također je izvojevao pobjedu kod Sieradza na Varti g. 1292. po zagovoru svetoga Većeslava. Isto je tako i bojovni češki kralj Jan Slijepi Luxemburški, koji je kasnije pao kod Crécyja u Franciji g. 1346. pomažući Francezima protiv Engleza, dobio na mejdanu Fridrika Lijepoga kod Mühldorfa na blagdan svetoga Većeslava.

Za njegova sina Karla IV., češkoga kralja i cara rimskoga, Češka je postigla vrhunac svoje slave. Pobožni kralj, po materi potomak Premislove kuće, gojio je osobito štovanje k svetome Većeslavu kao svome pređu. Njegovim nastojanjem bila je ukrašena kapela svetoga Većeslava u stolnoj crkvi svetoga Vida, koju je počeo graditi na mjestu stare crkve, koju je gradio sveti Većeslav. Nova kraljevska kruna, koju je sakovao, bila je stavljena na lubanju svetoga Većeslava, baštinika i čuvara češke zemlje, da bi je on čuvao kao svoj posjed, i zato se prozvala kruna svetoga Većeslava. Tom krunom okrunjena su bila 22 češka kralja (od Karla IV. pa do Ferdinanda V., — svi osim Josipa II., Franje Josipa i Karla posljednjega).

Za čuvanje krunidbenih dragocjenosti sagradio je Karlo IV. sjajni grad Karlov Tyn, gdje se i danas putnici dive freskama iz života svetoga Većeslava. Iz Karlova doba potječu mnogi najljepši umjetnički spomenici svetoga Većeslava. Među njima stoji na vidnome mjestu i poznati kip svečev u kapelici svetoga Većeslava u prvostolnoj crkvi na Hradčanima, izrađen od Petra Parlera, genijalnoga graditelja iste crkve.

Berka iz Dube, biskup olomučki, podigao je u to doba u basilici svetog Petra u Rimu oltar svetog Većeslava s pobožnom zakladom. Danas postoji samo

IV.

kopija te starinske slike, koja krasi oltar svečev u Vatikanskim pećinama* (Grotte Vaticane).

Veoma važno i zanimljivo svjedočanstvo štovanja svetoga Većeslava jest pjesma »Svatý Václave«, koja je nastala u 13. stoljeću, raširila se u 14. stoljeću i kasnije, i koju i danas pjeva češki puk u crkvi. Starinski njen značaj očituje se dovoljno već iz prve četiri strofe :

Svatý Václave,
vévodo české země,
kníže náš,
pros za nás Boha,
Svatéha Ducha,
Kyrie elejson.

Ty jsi dědic české země,
rozpomen se na své plémě,
nedej zahynouti
nám i budoucím,
Svatý Václave,
Kyrie elejson.

Pomoci my Tvé žádámy,
smiluj se nad námi,
utěš smutné,
zažen vše zlé,
Svatý Václave,
Kyrie elejson.

---

* Druga kopija iste slike, načinjena od češkoga slikara Hynaisa, sad je u Trevisu u Umbriji u kapelici svetog Većeslava. Oltar, koji sada nalazimo u basilici svetoga Petra, bio je postavljen u čast svetome Većeslavu god. 1630. Do g. 1743. krasila je ovaj oltar slika, načinjena od slavnoga Angela Carosselle. God. 1743. bila je ova slika obješena u palači Quirinalskoj a na oltar staviše kopiju iste slike u mozaiku od Christofora Romana. Ima u Rimu još jedna slika svečeva, u crkvi Gospinoj u Trasteveru. — Bilj. piščeva.

Nebeské je dvorstvo krásné,
blaze tomu, kdož tam dojde,
v život věčný,
ohen jasný,
Svatého Ducha,
Kyrie elejson.

Ova pjesma postala je brzo svojina čitavoga naroda. Njen snažni napjev zvonio je u crkvi kod službe Božje i u bojnim redovima češkim, pa i u husitskoj vojsci, jer narod nije zaboravio svoga zaštitnika ni u onim krvavim olujama, koje su ovjenčale narod ratnom slavom, ali su zemlju napunile ruševinama i bijedom. Zato su i husiti prizivali svetoga Većeslava u svojim bojevima i njemu pripisivali dobivene pobjede. Legenda o bijelom konjiku, koji se borio na strani češke vojske, javila se na primjer iznova u boju kod Chlumca, gdje je križarska vojska bila poražena od husita. Sliku svetoga Većeslava slikali su husitski ratnici na svoje štitove, jednako kao i riječi himne svetom Većeslavu. Ovu pjesmu zapjevali su kao zahvalnicu Česi, kada su 3. ožujka 1436. u Iglavi proglašeni bili kompaktati (ugovori) baselskoga sabora, koji su dopuštali Česima pričešće pod objema prilikama i imali ih opet pomiriti s Crkvom. Istu himnu zapjevali su Česi god. 1458., kad su na kraljevski prijesto uzdigli svoga narodnoga kralja Đurđa od Podjebrada a jednako je bila pjevana i pri krunidbi kasnijih čeških kraljeva.

Slika svetoga Većeslava resila je pečate kraljeva, kaptola, Karlova sveučilišta, zemaljske pečate itd. I češki novac imao je često urezan lik svetoga Većeslava. Čini se u ostalom, da je sveti Većeslav bio prvi češki i slovenski vladar, koji je kovao svoje dinare.

U doba za češki narod najžalosnije, štovanje svetoga Većeslava bilo mu je utjeha i okrepa. U 17. i 18. stoljeću doista je narodu uvelike trebalo te okrepe.

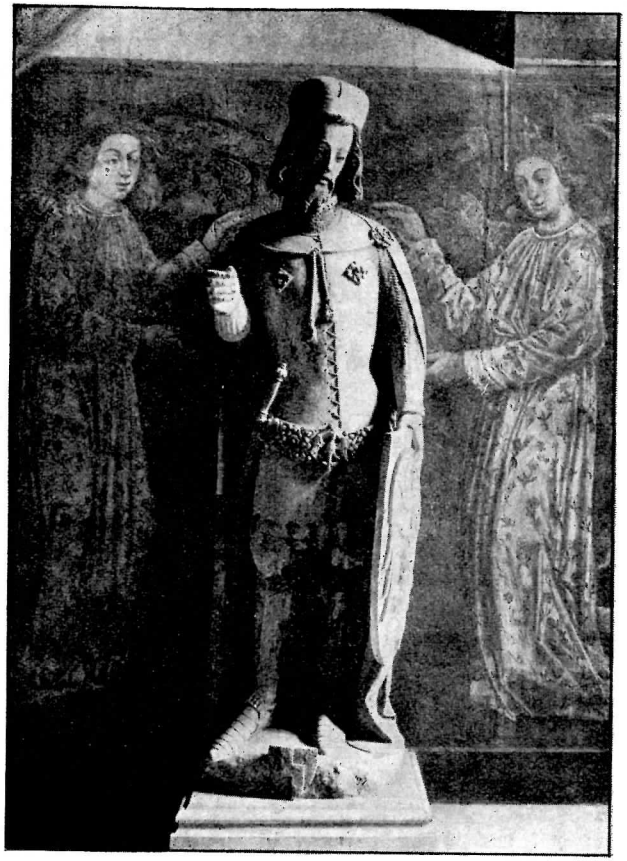

V.

U početku 17. stoljeća velik dio češkog naroda bio je protestantski. Boj na Bijeloj Gori, 8. studenoga 1620., u kojem je protestantsko plemstvo češko bilo poraženo, svezao je definitivno za tri stoljeća sudbinu češke države sa sudbinom Habsburgovaca i monarhije, koja je pomalo nastajala. Iz doba, kad se češki narod povraćao u djedovsku, katoličku vjeru, ima čitav niz pobožnih prikazivanja o svetom Većeslavu, kojima su poglavito jezuiti budili i učvršćivali katoličku i narodnu svijest mladeži u brojnim kolegijima, koje su poosnivali. Seminarij svetoga Većeslava imao je davati narodu svećenike, kojih je bilo malo. Društvo Dědictví svatého Václava (Baština svetoga Većeslava), književno društvo, osnovano na koncu 17. stoljeća imalo se starati za izdavanje vjerskih knjiga. Ovo društvo učinilo je velike službe narodu, jer su češke knjige bile rijetkost, osobito u doba »prosvijećenosti«, za Marije Terezije i Josipa II.

Kad se pak u početku 19. stoljeća počela buditi češka narodna svijest, narod je opet u štovanju svetoga Većeslava tražio i gledao zalog bolje budućnosti. G. 1848. češka delegacija, prije odlaska u bečki parlamenat, da ondje brani prava narodna, bila je prisutna kod svete mise na tadanjem Konjskom trgu, koji je kasnije dobio ime svečevo, pred kipom svetoga Većeslava. Njegova slika resila je zastave mnogih narodnih garda, koje su bile te godine ustrojene. Svakome strancu, koji dođe u Zlatni Prag, udari u oči golem kip svetoga Većeslava, postavljen na najvećem trgu praškom u sredini grada, g. 1908., remek-djelo češkog umjetnika Josefa Myslbeka. Na podnožju kipa urezane su riječi, kojima se narod često molio svome svecu u zlim časovima: »Svatý Václave, nedej zahynouti nám i budoucím.«

Za svjetskoga rata, kad je velika neizvjesnost za buduću sudbinu tištala sav narod, zazivali su Česi

ovom pjesmom u svojoj tjeskobi u pomoć svoga nebeskoga odvjetnika. Austrijska vlada vidjela je i u tome izražaj narodnoga protesta, pa je zabranila njeno pjevanje. Stvaranje čehoslovačkih legija, koje su se u tuđini borile za slobodu svoga naroda, također se započelo pod zaštitom svetoga Većeslava. »Češka družina«, prva vojnička formacija u Rusiji stvorena godine 1914., imala je na svojoj zastavi sliku svetoga Većeslava i njegove krune. Prvi puk češki, stvoren također u Rusiji g. 1916., nazivao se također isprva pukom svetoga Većeslava.

Kad je pak narod opet zadobio svoju slobodu, iznova je posvjedočio kontinuitet štovanja svetoga Većeslava u državnom životu time, da je na prvi čehoslovački zlatni novac, stavio sliku svetoga kneza Većeslava s riječima : »Nedej zahynouti nám i budoucím« (na temelju zakona od g. 1923.).

Tisuću godina postojanja češke države sveti Većeslav bio je, — kako se vidi iz ovoga prijegleda, — simbol narodne snage i zaštitnik svoga naroda. Pod ovom zaštitom čehoslovački je narod opet izvojštio svoju političku i državnu slobodu i sprema se zahvalno proslaviti godine 1929. tisućgodišnjicu svoga svetoga vladaoca. Trajna kruna ovih svečanosti ostat će dogradnja prvostolne crkve svetoga Vida, koju je na mjestu starije crkve svetoga Vida, počete od svetoga Većeslava, počeo najveći vladalac češki Karlo IV. Taj događaj imat će svoje vjekovito značenje kao krasan i vidljiv simbol narodne slobode.

Jednu molbu na koncu prinosimo svetome zaštitniku čeških zemalja, da proslava njegove tisućgodišnjice budo početak vjerskoga preporoda čitavoga naroda i čehoslovačke države !

SVATÝ VÁCLAVE
VÉVODO ČESKÉ ZEMĚ
NEDEJ ZAHYNOUTI
NÁM I BUDOUCÍM

SLIKE

Strana

I. Kip sv. Većeslava od Václava Myslbeka na trgu svetog Većeslava u Pragu 23
II. Stolna crkva svetog Vida na Hradčanima u Pragu 35
III. Slika svetog Većeslava u gradskom muzeju praškom 41
IV. Sveti Većeslav od Josefa Mánesa na zastavi u Kraljičinu Gracu 51
V. Kip sv. Većeslava od Petra Parlera, drugoga graditelja crkve sv. Vida (14. st.) 55

SADRŽAJ

Strana

Legende 5
Na osvitu češke povijesti 10
Mladost svetoga Većeslava 16
Vlada svečeva 22
Politički rad Većeslavljev 31
Mučenička smrt Većeslavljeva 38
Štovanje svetoga Većeslava 47

OVAJ ŽIVOTOPIS SVETOGA VEĆESLAVA
IZDAN JE TROŠKOM ODBORA ZA JUBILARNU
PROSLAVU SVEČEVU U PRAGU, A TISKALA
GA JE TISKARA NARODNE PROSVJETE
U ZAGREBU, S UKRASOM ZDENKE
BRAUNEROVE. PREVEO GA NA
HRVATSKI ANTE ŠIMČIK.

U ZAGREBU MCMXXIX

7468

TISKARA »NARODNE PROSVJETE«
ZAGREB, TRENKOVA ULICA 1.